ئانا تىلىمىزنى قوغداش ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ مۇقەددەس بۇرچى

— ئاپتورنىڭ كىرىش سۆزى —

مەن 2005- ۋە 2006-يىللىرى بىلىۋال تورى بىلەن ئۆتكۆزگەن ئىككى قىسمىلىق يازما سۆھبەت ۋە ئۆزۈمنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالىنى تاماملاپ بولغاندىن كېيىن، شۇ مەزگىلدە ئۇيغۇر دىيارىدا يولغا قويۇلغان «قوش تىللىق مائارىپ» نىڭ نېمە ئىكەنلىكى، دۇنيادا قوش تىللىق مائارىپ ھەققىدە قانداق ئىلمىي تەتقىقاتلار ئېلىپ بېرىلغانلىقى، ئۇ تەتقىقاتلارنىڭ يەكۈنى نېمە ئىكەنلىكى، ھازىر غەرب ئەللىرىدە يولغا قويۇلغان قوش تىللىق مائارىپنىڭ ئەمەلىيىتى قانداق ئىكەنلىكى، ۋە ئۇيغۇر دىيارىدا يولغا قويۇلغان قوش تىللىق مائارىپ بىلەن غەربتىكى تەرەققىي تاپقان دېموكراتىك ئەللەر قوللىنىۋاتقان قوش تىللىق مائارىپلار ئوتتۇرىسىدا قانداق پەرقلەرنىڭ بارلىقى ئۈستىدە ئىزدىنىشنى باشلىدىم. ھەمدە 2007-يىلىدىن باشلاپ ئۆزۈم توپلىغان ئۇچۇرلار ئاساسىدا ئۇيغۇرچە ماقالە يېزىپ، ئۇلارنى ۋەتەندىكى تورلاردا ئېلان قىلدىم.

ئاشۇ جەرياندا مەن قوش تىللىق مائارىپ، يەرلىك مىللەت مائارىپى ۋە ئانا تىل، ۋە تىل جەھەتتىكى ئىرقىي قىرغىنچىلىق قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە ئۇزۇن مۇددەت چوڭقۇر ئىلمىي تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارغان، ۋە بۇ ساھەدە دۇنيانىڭ ئەڭ ئالدىدا مېڭىۋاتقان مۇتەخەسسىسلەردىن بىر قانچىسى بىلەن تونۇشتۇم. بۇ ساھەدە دۇنيا بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق مۇتەخەسسىسلەرنىڭ بىرى كەڭگېس خانىم بولۇپ، مەن دەسلەپىدە ئۇنىڭ بىر قانچە كىتابىنى سېتىۋېلىپ ياكى توردىن چۈشۈرۈۋېلىپ ئوقۇدۇم. ئاندىن كەڭگېس خانىمنىڭ ئۆزى بىلەن خەت ئارقىلىق تونۇشۇپ، مەسىلىلەرگە يولۇققاندا ئۇنىڭدىن بىۋاستە سورىدىم. كەڭگېس خانىم يالغۇز ياۋروپادىكى ئىككى نوپۇزلۇق ئالىي مەكتەپنىڭ پروفېسسورى بولۇپلا قالماي، ئۇ يەنە ب د ت نىڭ يەرلىك مىللەت مائارىپى ساھەسىدىكى مەسلىھەتچىسى ئىكەن. ئۇ خانىم مەن ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا تىلىدىن ئايرىلىپ قېلىشقا قاراپ ماڭغانلىق مەسىلىسىنى چۈشەندى. ھەمدە ئۇ ماڭا «مەن بۇنىڭدىن كېيىن يازىدىغان ئىلمىي ماقالىلىرىم، نەشر قىلدۇرىدىغان كىتابلىرىم، ۋە سۆزلەيدىغان دوكلاتلىرىمنىڭ ھەممىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ مەسىلىسىنى تىلغا ئالىمەن»، دەپ ۋەدە بېرىپ، ئۇ ۋەدىسىنى ئىزچىل تۈردە ئورۇنلاپ كەلدى.

كەڭگېس خانىم 2013-يىلى ئامېرىكا كالىفورنىيە شتاتى لوس ئانژېلىس رايونىدىكى بىر چوڭ خەلقئارالىق ئىلمىي دوكلات يىغىنىغا كېلىپ، «ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان مېھمان نۇتۇقچى» سۈپىتىدە ئىككى سائەتلىك ئىلمىي دوكلات بەردى. ئۇ كۈنى مەن ئىشتىن سوراپ، 100 كىلومېتىردىن ئارتۇق ماشىنا ھەيدەپ، يىغىن مەيدانىغا بېرىپ، بىر كۈن كەڭگېس خانىمغا ھەمراھ بولدۇم. ھەمدە ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن پاراڭلارنى قىلىشتىم. كەڭگېس خانىم شۇ قېتىمقى دوكلاتتا ئىشلەتكەن 130 بەتلىك «PowerPoint» ھۆججىتىنىڭ بىر نۇسخىسىنى ماڭا بەرگەن بولۇپ، ئۇ ھۆججەت مەندە ھازىرمۇ بار. كەڭگېس خانىم داۋاملىق ئۇ دۆلەت بۇ دۆلەتلەرگە بېرىپ، شۇ دۆلەتلەرنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئەمەلدارلىرىغا مەسلىھەت بېرىپ تۇرىدىكەن. ھەمدە شۇ دۆلەتلەردىكى ئالىي مەكتەپلەردە دوكلات سۆزلەيدىكەن. بىز 2013-يىلى كۆرۈشكەندە كەڭگېس خانىم ماڭا ئۆزىنىڭ ئۇيغۇر دىيارىغا بېرىپ، قوش تىللىق مائارىپنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ھەققىدە ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون ئەمەلدارلىرىغا بىۋاستە

مەسلىھەت بېرىشنى خالايدىغانلىقنى ئېيتتى. مەن ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئەگەر ئۇيغۇر دىيارى ئەمەلدارلىرىنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلىسەك، مەن خىزمىتىمدىن سوراپ، ئۆز چىقىمىم بىلەن ئۇيغۇر دىيارىغا ئۇ خانىم بىلەن بىللە بېرىپ، ئۇنىڭغا ئۆزۈم تەرجىمانلىق قىلىپ بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. گەرچە مەن شۇنىڭدىن كېيىن ئۇيغۇر دىيارىدىكى مائارىپچى تونۇشلىرىم ئارقىلىق بۇ ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا خېلى ئۇرۇنۇپ باققان بولساممۇ، بۇ ئىش ۋۇجۇدقا چىقمىدى. لېكىن مەن كەڭگېس خانىم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى تاكى بۈگۈنگىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

كەڭگېس خانىم 2015-يىلى 10-ئايدا جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپى بىلەن جۇڭگوغا بېرىپ، شاڭخەي ۋە نەنجىڭدىكى مائارىپ ئورۇنلىرى ۋە بىر قانچە ئالىي مەكتەپلەردە ئىلمىي دوكلات سۆزلىدى. مەن بۇ ئىشتىن شۇ يەرلەردىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنى تور ئۇچۇرى ئارقىلىق خەۋەردار قىلىپ، ئۇلاردىن ئامال بار كەڭگېس خانىمنىڭ دوكلاتلىرىنى ئاڭلاشنى ئۆتۈندۈم. ئەمما، كەڭگېس خانىمدىن كېيىن ئاڭلىسام، ئۇ دوكلات بەرگەن سورۇنلارغا ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار كىرمەپتۇ. ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنى دائىرىلەر چەكلىدىمۇ، ياكى بۇنىڭ باشقا سەۋەبى بارمۇ، ئۇنى بىلەلمىدۇق. ئەمما ئۇ يەردىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقىنى ئېنىق بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى كەڭگېس خانىمنىڭ پائالىيەتلىرىنىڭ خەنزۇچە بېسىلغان كۈنتەرتىپلىرىنى تورلارغا يوللاپ قويغان ئىدى. كەڭگېس خانىمنىڭ دېيىشىچە ئۆزى ئۇچراشقان جۇڭگودىكى رەھبەرلەر ئۇنىڭ قوش تىللىق مائارىپ ھەققىدىكى كۆز-قاراشلىرى ۋە تەكلىپلىرىگە ئانچە ئەھمىيەت بەرمەپتۇ.

مەن كەڭگېس خانىم بىلەن لوس ئانژېلىستىكى بىر كىچىك ئۇيغۇر رېستورانىدا. بۇ رەسىم 2013-يىلى 15-فېۋرال كۈنى تارتىلغان.

مەزكۇر كىتابقا مەن 2007-يىلدىن باشلاپ تەييارلىغان ئانا تىل، يەرلىك مىللەت مائارىپى ۋە

«قوش تىللىق مائارىپ» ھەققىدىكى ماقالىلەر كىرگۈزۈلدى. ئەينى ۋاقىتتا مەن بۇ ماقالىلەرنى ئۇيغۇر دىيارىدىكى تورلاردا ئېلان قىلغاندا، ئۇلار ناھايىتى كەڭ دائىرىدە ئوقۇلدى، ھەممىدە ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى. كۆپ سانلىق ئۇيغۇر مائارىپچىلىرى مائارىپتا يۈز بېرىۋاتقان بۇ يېڭى ئۆزگىرىشنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكى، قوش تىللىق مائارىپنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى، ۋە ئۇنىڭ ئىلمىي ئاساسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي، ئۇيغۇر مائارىپىدا يۈز بېرىۋاتقان ئېغىر دەرىجىلىك ۋە كەڭ-كۆلەملىك چېكىنىش ھالىتى ئىچىدە گاڭگىراپ تۇرىۋاتقان بىر پەيتتە، مەن تەييارلىغان مۇشۇ ماقالىلەر ئۇلارنىڭ كۆزىنى ئاچتى. ئەمما بۇ ماقالىلەر ئۇلارنىڭ دىلىنى يورۇتالمىدى، بەلكى ئۇلارنىڭ ئەندىشىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. نۇرغۇنلىغان قېرىنداشلىرىمىز ئۇيغۇر مائارىپىدىكى بۇ چوڭ خاتا سىياسەتنى توختىتىش، شۇ ئارقىلىق ئۇيغۇر تىلى، ئۇيغۇر مائارىپى ۋە ئانا تىل مائارىپىنى قوغداپ قېلىش يولىدا قولىدىن كېلىدىغان بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتتى. ئەمما ئۇنىڭدىن ياخشى نەتىجە چىقىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بۇ ئىشتا ئاكتىپلىق كۆرسەتكەن بىر قىسىم قېرىنداشلىرىمىز ئېغىر ئادالەتسىزلىككە ۋە خاتا بىر تەرەپ قىلىنىشقا ئۇچرىدى. قىسقىسى، بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلگەن ماقالىلەر ئۇيغۇر مائارىپىدىكى خاتا سىياسەتنى ئۆزگەرتىش جەھەتتە ئىجابىي رول ئوينىيالمىدى، ئەمما ئۇلار خەلقنىڭ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ ماقالىلەر ئۇيغۇر خەلقىگە ئۆز بېشىغا كەلگەن مائارىپ ساھەسىدىكى بۇ «يېڭىلىق» نىڭ، ياكى بۇ بىر چوڭ بالايىئاپەتنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلىدى.

مېنىڭ ئاشۇ ئىزدىنىشلىرىم ۋە ئاشۇ يازغانلىرىم ئۈچۈن ئۇيغۇر خەلقى مېنىڭ ھۆرمىتىمنى ۋە مېنىڭ قەدرىمنى ناھايىتى ياخشى قىلدى. ماڭا ناھايىتى كۆپ شان-شەرەپ ئاتا قىلدى. مەن 2007- ۋە 2009-يىللىرى يۇرتقا تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن بارغاندا، مېنىڭ كۆپىنچە ۋاقتىم مەن بىلەن بىر كۆرۈشۈۋېلىشنى ئىستەيدىغان ياشلار، ستۇدېنتلار ۋە ياش مائارىپچىلار بىلەن كۆرۈشۈش بىلەن ئۆتتى. مەن ئاقسۇغا بارغاندا نەچچىلىگەن ياش مائارىپچىلار قەشقەر ۋە خوتەندىن ئايروپىلان بىلەن ئۇچۇپ كېلىپ، مەن بىلەن كۆرۈشۈپ، شۇ كۈنى كەچتە يەنە ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ئۇلار يولغا چىققاندا ئۆزلىرى بىلەن بىللە كېلەلمىگەن بىر قىسىم خىزمەتداشلىرى ئۇلارنى ئايرودرومغىچە ئۇزىتىپ چىققان بولۇپ، قايتىپ بارغاندا ئۇلار يەنە گۈل ئېلىپ، مەن بىلەن كۆرۈشۈپ قايتقانلارنى ئايرودرومدا كۈتۈپ تۇرىدىكەن. يۈقىرىدىكىگە ئوخشاش، بىر قانچە مائارىپچىلار غۇلجىدىن مەخسۇس كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشۈپ كەتتى. ئۈرۈمچىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە كۆرۈشكەندە بەزى ئوقۇغۇچىلار مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ رەسىمگە چۈشۈۋالدى. بەزىدە مەن بىلەن بىر ۋاقىتتا رەسىمگە چۈشىدىغانلار بىرەر يۈز ستۇدېنتقا يەتكەن بولۇپ، شۇنداق ۋاقىتلاردا بەدەنلىرى مېنىڭ بەدىنىمگە تېگىپ تۇرغان ياشلارنىڭ تەنلىرى رەسىمگە چۈشۈۋاتقاندا ھاياجانلىق تۈپەيلىدىن تىترەپ كېتىۋاتقانلىقىنى تۇيدۇم. دۇنيادىكى كۆپلىگەن مىللەتلەر ئۈچۈن مۇشۇنداق ئۇچرىشىش بىر ئادەتتىكى ئىش ھېسابلىناتتى. ئەمما بىچارە ئۇيغۇر ياشلىرى ئۈچۈن بۇ بىر ئالاھىدە ۋاقىت ۋە ئالاھىدە پۇرسەت بولۇپ قالدى. مېنىڭ يۈرىكىمنى قاتتىق ئەزگەن يېرى، بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلار ئاشۇنداق كۆرۈشۈش تۈپەيلىدىن مەكتەپ جازاسىغا ئۇچراپ كەتتى. مەن نەگىلا بارسام شۇ يەردىكى ياشلار مېنى بىر دوكلات بېرىشكە ئورۇنلاشتۇرۇش يولىدا تىت-تىت بولۇپ، بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتتى. ئەمما دائىرىلەرنىڭ رۇخسەت قىلماسلىقى بىلەن مەن يۇرتقا 2006-، 2007- ۋە 2009-يىللىرى قىلغان 3 قېتىملىق سەپەردە ماڭا دوكلات بېرىش بىر قېتىممۇ نېسىپ بولمىدى. شۇنداق بولسىمۇ مەن ئاشۇ 3 قېتىملىق سەپەر جەريانىدا تەسىرلىك ئەھۋاللارنى ناھايىتى كۆپ ئۇچراتتىم. ماڭا بىر ئۆمۈر روھىي ئوزۇق بولىدىغان ناھايىتى كۆپ گۈزەل

ئەسلىملەرگە ئېرىشتىم.

مەن بۇ كىتابقا ئۆزۈمنىڭ «قوش تىللىق مائارىپ» ھەققىدىكى يازمىلىرىغا چۈشكەن ئىنكاسلارنىڭ ئۆزۈم ساقلاپ قويغان قىسمىنىمۇ كىرگۈزۈپ قويدۇم. ھازىر يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى ئەينى ۋاقىتتا ئالدىن پەرەز قىلمىغان بولغاچقا، مەن ئاشۇ ئىنكاسلارنىڭ ئىگىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى تولۇق خاتىرىلەپ قويماپتىمەن. شۇنداقتىمۇ مەن بۇ ئىنكاسلار ئۇيغۇر خەلقىنىڭ 2007 – 2009-يىللىرىدىكى يۈرەك ساداسىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ، دەپ ئويلايمەن.

مەن بۇ يەرگە بۇرۇن ئاشكارىلىمىغان، ئۇيغۇر دىيارىدىكى «قوش تىللىق مائارىپ» بىلەن مۇناسىۋەتلىك يەنە بىر ئەھۋالنى يېزىپ قويۇشنى مۇۋاپىق كۆردۈم: 2014-يىلى ماڭا كەڭگېس خانىمدىن بىر پارچە خەت كەلدى. ئۇ خېتىدە ئۆزى «باھالىغۇچى مۇتەخەسسىس» (reviewer) بولۇپ بېرىۋاتقان، ئىنگلىز تىلىدا چىقىدىغان «خەلقئارا قوش-تىللىق مائارىپ ژۇرنىلى» غا يوللانغان بىر پارچە ماقالىنى تاپشۇرۇپ ئالغانلىقىنى، ئۇنى بىر جۇڭگولۇق خەنزۇ پروفېسسور يازغان بولۇپ، ئۇ ماقالىنىڭ سۈپىتى بەك تۆۋەن بولغاچقا، ئۇنى قوبۇل قىلماي رەت قىلىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى، ئەمما ئەگەر مەن ئۇ ماقالىگە 2-ئاپتور بولۇپ، ئۇنى پۈتۈنلەي قايتىدىن يېزىپ بەرسەم، ئاندىن ئۇنى قوبۇل قىلالايدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ مۇشۇ ئىش ئارقىلىق ئۇيغۇرلارغا ياردەم قىلغۇسى بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. ھەمدە مېنىڭ 2-ئاپتور بولۇپ، ماقالىنى قايتىدىن يېزىپ چىقىشقا ماقۇل بولىدىغان-بولمايدىغانلىقىمنى سوراپتۇ. بۇ ئۇيغۇر دىيارىدا يۈز بېرىۋاتقان خاتا «قوش تىللىق مائارىپ» ئەھۋالىدىن پۈتۈن مائارىپ دۇنياسىنى خەۋەردار قىلىشنىڭ بىر ياخشى پۇرسىتى بولغاچقا («خەلقئارا قوش-تىللىق مائارىپ ژۇرنىلى» مۇشۇ ساھەدە دۇنيا بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق ژۇرنال ئىكەن)، مەن كەڭگېس خانىمنىڭ تەكلىپىگە شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ماقۇل بولدۇم. ھەمدە بىر قانچە ئاي قاتتىق ئىزدىنىپ، ئۇيغۇر دىيارىنىڭ قوش تىللىق مائارىپىغا ئائىت نۇرغۇن سانلىق مەلۇماتلارنى توپلاپ، ھەمدە ئۇلارنى ۋە باشقا بارلىق مۇھىم ئەھۋاللارنى كىرگۈزۈپ، ئۇ ئىنگلىزچە ماقالىنى قايتىدىن يېزىپ چىقتىم. ماقالىنىڭ بۇ يېڭى نۇسخىسىنى كەڭگېس خانىمۇ تەستىقلاپ، ژۇرنالغا بېسىلىدىغانغا تەييار بولغاندا، ھېلىقى خەنزۇ پروفېسسوردىن بىزگە بىر پارچە خەت كەلدى. ئۇ خېتىدە «مەن ئالدىنقى كۈنى شىنجاڭلىق ساۋاقداشلىرىم بىلەن بىر سورۇندا ئولتۇرغان. شۇ يەردە مەزكۇر ماقالە ۋە ئەركىن سىدىقنىڭ گېپى بولغاندا، ساۋاقداشلىرىمدىن بىرى ماڭا ئەركىننىڭ جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ قارا تىزىملىكىدىكى بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى، ئەگەر مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە بىر خەلقئارالىق ژۇرنالدا ماقالە ئېلان قىلسام مەن بىرەر بالاغا تىقىلىپ قالىدىغانلىقىمنى ئېيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن تورلارنى ئىزدەپ، ئۆرۈمچىدىكى 5-ئىيۇل ۋەقەسىدىن كېيىن جۇڭگودا ئەركىن سىدىق توغرىسىدا چىققان خەنزۇچە ماقالىلەرنى تېپىپ ئوقۇپ، يۇقىرىدىكى ئەھۋالنىڭ راست ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈردۈم. شۇڭلاشقا مەن بۇ ماقالىنى ئەركىن بىلەن بىللە ئېلان قىلىشتىن ۋاز كېچىمەن»، دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەڭگېس خانىم مەندىن «قانداق قىلىمىز؟» دەپ سورىدى. مەن ئىسمىمنى ئۆز ئىسمىمنىڭ باش ھەرپلىرى بىلەن ئوخشاش باش ھەرپلىرى بار ئىنگلىزچە ئىسىم «Eric Smith» گە، ۋە سالاھىيىتىمنى «مۇستەقىل تەتقىقاتچى» غا ئۆزگەرتىش تەكلىپىنى بەردىم. كەڭگېس خانىم بۇنىڭغا خۇشاللىق بىلەن ماقۇل بولدى، ھەمدە مېنىڭ ئادرېسىم ئۈچۈن (بۇنداق ژۇرناللاردا ماقالە ئېلان قىلغاندا چوقۇم ئاپتورنىڭ ئادرېسىمۇ تولۇق بېرىلىشى كېرەك) كەڭگېس خانىمنىڭ ئۆز ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى ئىشلەتسەممۇ بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز شۇنداق قارارغا كېلىپ، ھېلىقى خەنزۇ پروفېسسورنىڭمۇ ماقۇللۇقىنى ئالدۇق. ئاندىن كەڭگېس خانىم ئەھۋالنى ھېلىقى

ژۇرنالنىڭ رەھبەرلىرىگە ئېيتتى. شۇ چاغدا ژۇرنالدىكىلەر «بۇ ژۇرنالغا يالغان ئىسىم ۋە يالغان ئادرېس ئىشلىتىشكە بولمايدۇ»، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەڭگېس خانىم يەنە مەندىن قانداق قىلىشنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا «مېنىڭ ئىسمىمنى ئاپتورلۇقتىن چىقىرىۋېتەيلى. يەنى، بۇ ماقالىنى يالغۇز ئاشۇ خەنزۇ پروفېسسورنىڭ ئىسمى بىلەن ئېلان قىلايلى. پەقەتلا ماقالىنىڭ ئەڭ ئاخىرىغا ئاپتور نامىدىن سىزگە ۋە ماڭا (يەنى Eric Smith قا) رەھمەت ئېيتىدىغان بىر قىسقا ئابزاسنى قوشايلى»، دېدىم. بۇ ئىنگلىزچە «Acknowledgement» دەپ ئاتىلىدىغان بولۇپ، بۇنىڭغا كەڭگېس خانىم ماقۇل بولدى. شۇنداق قىلىپ مەن ئۆزۈمنىڭ 3-4 ئايدەك ۋاقىت ئىچىدىكى ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىمنى سەرپ قىلىپ پۈتتۈرگەن بۇ ئۇزۇن ماقالە «Eric Smith» غا رەھمەت ئېيتىلغان شەكىلدە يۇقىرىدىكى خەلقئارالىق قوش تىللىق مائارىپ ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىندى. مېنىڭ بۇ ئىشنى قىلىشتىكى مەقسىتىم ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلىپ، ئۆزۈم ئۇچۇن يۇقىرى دەرىجىلىك كەسپىي سالاھىيەت بەرپا قىلىش ئەمەس (مەن ھازىرغىچە ئۆز كەسپىمدە 115 پارچىدەك ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلىپ بولدۇم)، بەلكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئەھۋالىنى دۇنياغا ئاڭلىتىۋېلىش بولغاچقا، مەن بۇ ئىشنىڭ بولغىنىدىن بۆگۈنكى كۈنگىچە تولىمۇ رازى.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا، مەن يەنە يەرلىك مىللەت مائارىپىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلقئارالىق قانۇن-كېلىشىملەر، ھەمدە جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ ئاشۇ قانۇن-كېلىشىملەرگە ئاۋاز قوشۇش ۋە ئىمزا قويۇش ئەھۋالى ئۈستىدىمۇ ئىزدىنىپ، ئىگىلىگەن مەلۇماتلار ئاساسىدا «يەرلىك مىللەتلەرنىڭ مائارىپ ھوقۇقىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلقئارالىق قانۇن-كېلىشىملەر» دېگەن تېمىدا بىر پارچە ماقالىمۇ تەييارلىغان بولۇپ، ئۇ ماقالىمۇ مۇشۇ كىتابتا بار. مەن ئاشۇ ماقالىنى تۆۋەندىكى سۆزلەر بىلەن ئاخىرلاشتۇرغان ئىدىم (نەقىل):

«نۇرغۇن كىشىلەر ب د ت ۋە باشقا خەلقئارالىق تەشكىلاتلارنىڭ يەرلىك مىللەت ۋە ئاز سانلىق مىللەت خەلقلىرى توغرىسىدا چىقارغان قانۇنلىرى بار، بۇ قانۇنلار يەرلىك مىللەت ۋە ئاز سانلىق مىللەت خەلقلىرىنىڭ ئۆز ئانا تىلى، ئۆز دىنى، ئۆز مەدەنىيىتى، ئۆز ئۆرپ-ئادىتى، ۋە ئۆز ئەنئەنىسى قاتارلىق نەرسىلىرىنى قوغداش ۋە ئۇلارنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ مېڭىشنى بىر پۈتۈن كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. مەنمۇ ھازىرغىچە شۇنداق ئويلاپ كەلگەن بولساممۇ، بۇ ھەقتىكى ھەقىقىي ئەھۋالدىن تولۇق خەۋىرىم يوق ئىدى. بۇ قېتىم دۇنياغا تونۇلغان مۇتەخەسسىسلەر قاتارىدىكى كەڭگېس خانىم بىلەن روبېرت دۇنبار ئەپەندىنىڭ بىر كىتابىدىكى مەزمۇنلار ئاساسىدا بىر ئاز ئىزدىنىپ، بۇ ھەقتىكى ئىشلارنىڭ نەدىن نەگىچە ئىكەنلىكىنى بىر قېتىم ئېنىقلاپ چىقىشقا ئۇرۇنۇپ باقتىم. مەن يۇقىرىدا بايان قىلغانلىرىم بۇ ھەقتىكى ھەقىقىي ئەھۋالنى خېلى تولۇق ئەكس ئەتتۈرىدۇ، دەپ ئويلايمەن. ئەگەر كەم قالغان يەرلىرى بولسا، چەت ئەلدىكى باشقا ئىمكانىيىتى بار قېرىنداشلارنىڭ تولۇقلاپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن (ئەگەر بۇ ھەقتە مەن چۈشۈرۈپ قويغان مەزمۇنلار بار بولسا، ئۇنى ماڭا ئېلخەت ئارقىلىق بىلدۈرۈپ قويسىڭىز، سىزدىن چوڭقۇر مىننەتدار بولىمەن). يۇقىرىقى مەزمۇنلاردىن خەلقئارالىق قانۇن-كېلىشىملەرنىڭ ئىچىدە يەرلىك مىللەتلەر ئۆز ئانا تىلى، دىنى، مەدەنىيىتى ۋە ئۆرپ-ئادىتى قاتارلىقلارنى قوغداش ۋە ئۇلارنى راۋاجلاندۇرۇش جەھەتتە پايدىلانسا بولىدىغانلىرىمۇ بارلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. ئەمدىكى گەپ بۇ ئۆزىگە پايدىلىق شارائىتلاردىن قانداق پايدىلىنىش مەسىلىسىدۇر. بۇ ئەۋزەللىكلەردىن قانداق ئۈنۈم ھاسىل قىلىش ھۆكۈمران ئورۇندىكى مىللەتنىڭ خاتا ۋە قانۇنسىز سىياسىتى تۈپەيلىدىن ئۆز مىللىتىنىڭ يوقاپ كېتىشىنى خالىمايدىغان ۋە ئۇنىڭغا سۈكۈت قىلىپ قاراپ

تۇرالمايدىغان كىشلەرنىڭ تىرىشچانلىقىغا باغلىق. مەن مەزكۇر ماقالىدا تونۇشتۇرغان مەزمۇنلارنىڭ سىزنى ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ قويماسلىقىنى، ئۇنىڭ ئەكسىچە، سىزنىڭ ئىرادىڭىزنىڭ يەنىمۇ چىڭىيىشىغا پايدىلىق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن. بىر ئاجىز مىللەت ياكى يەرلىك مىللەت ئۈچۈن سىرتتىن كېلىدىغان ياردەم ئىنتايىن چەكلىك بولىدۇ—مەزكۇر ماقالىدىكى مەزمۇن بۇنى ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. قالغىنى ئاشۇ مىللەت خەلقىنىڭ ئۆزىگە باغلىق.» (نەقىل تۈگىدى)

ھازىر ۋەتەندە ئىشلارنىڭ قانداق بولۇۋاتقانلىقى ھەممىمىزگە ئايان. بىز يۇقىرىدىكى مەزمۇنلارنى ۋە ۋەتىنىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى كۆزدە تۇتقان ئاساستا مۇنداق بىر يەكۈنگە كېلەلەيمىز: ئۇيغۇر تىلىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى تەقدىرىنىڭ قانداق بولۇشى پەقەت ئۆزىمىزگىلا باغلىق؛ ئانا تىلىمىزنى قوغداپ قېلىش ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ مۇقەددەس بۇرچى.

مەزكۇر كىتابقا كىرگۈزۈلگەن ماقالىلەرنىڭ بەزىلىرىنىمۇ قەدىرلىك ئىنىم «پىداكار» تەھرىرلەپ بەردى. بۇ قېتىم ماقالىلەرنىڭ ھەممىسىنى بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈرۈپ، كىتاب ئۈچۈن تەييار قىلدى، ۋە كىتابنىڭ تور كىتاب ھۆججىتىنىمۇ بىر قوللۇق تەييارلاپ چىقتى. يەنە بىر قەدىرلىك ئىنىم ئابدۇلئەزىز بەشتوغراق بولسا مېنىڭ نەشر قىلىنغان 7 پارچە كىتابىمنى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا تارقىتىش ئىشىنى ھازىرمۇ داۋاملىق ھالدا بىر قوللۇق قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، مەزكۇر كىتابنىڭ مۇقاۋىسىنى رىدا ئابلىمت ئىنىمىز لايىھىلەپ ياساپ بەردى. مەن بۇ 3 نەپەر ئىنىلىرىمغا چىن كۆڭلۈمدىن كۆپتىن-كۆپ رەھمەت ئېيتىمەن.

ئاخىرىدا مەن بۇ كىتابنى رەھمەتلىك ئاپام پاتەم ئەرشىدىن بىلەن رەھمەتلىك دادام سىدىق مەمەتكە بېغىشلايمەن.

ئەركىن سىدىق

ئامېرىكا كالىفورنىيە شتاتى لوس ئانژېلىس شەھىرى

2017-يىلى 5-ئىيۇل